

draagvlak voor natuur, bos en landschap gepresenteerd. Hieruit blijkt onder meer dat slechts 3% van de inwoners van Nederland in enigerlei vorm vrijwillig actief is voor de natuur. Dit zou dan echter wel om zo'n 480.000 mensen gaan. Vergeleken met de 2.200 mensen die professioneel in het bosbeheer werkzaam zijn (Schouten, 1995) is dit toch een groot aantal. Bovendien kunnen er achter dergelijke landelijke gemiddelden grote lokale verschillen schuilgaan.

Zoals bijvoorbeeld blijkt uit het artikel over lokale participatie in het bos- en natuurbeheer (Elands & Uwimana), bestaat in bosrijke gebieden vaak een veel grotere bereidheid tot actieve betrokkenheid bij het bosbeheer. Ook treden verschillen op in de meningen over de betekenis van bos tussen inwoners en landeigenaren (zie Kader 2). Daarnaast concluderen Buizer & Terlow in hun artikel over maatwerk in de duinen dat de betrokkenheid bij natuur en landschap groter is naarmate een gebied dicht bij de bewoning ligt of beter toegankelijk is. Zij wijzen er ook op dat beheerders en biologen een ander toekomstbeeld hebben dan geïnteresseerde leken.

Uit het artikel over community forestry (Lambregts & Wiersum) blijkt bovendien dat lokale vrijwillige activiteiten niet alleen gericht hoeven te zijn op het beheer van de grote bosbeherende organisaties, maar dat ook participatie in gemeenschappelijke lokale activiteiten aan de orde kan zijn. Achter de landelijke gemiddelden kan dus ook een scala aan activiteiten schuilgaan.

Bij het beschouwen van de mogelijkheden voor een actieve benutting van het maatschappelijk draagvlak voor bos en natuur in het beheer is het daarom nodig om de landelijke studies aan te vullen met lokale studies. Deze kunnen niet alleen een verdieping van kennis geven, maar ook een beter inzicht in de sociale processen die een rol spelen bij de verdere vermaatschappelijking van het beheer op basis van het veelsoortige draagvlak voor het Nederlandse bos.

Literatuur

- Corten, I.M., 1997. Bosbemoeienssen; ervaringen met lokale participatie. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 69: 262-269.
- Elands, B.H.M. 2002. The rural meaning of forests; perspectives of landowners, inhabitants and policy makers. *Forest and Nature Conservation Policy group, Wageningen University, Forest Nature in Society* 2002-03.

- Elands B.H.M. & K.F. Wiersum, 1999. Bosbouw en plattelandsontwikkeling in Europa. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 71:204-207
- Kalb, J., 2001. Handleiding Gebruikersparticipatie. Staatsbosbeheer (intern document).
- LNV, 2000. Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Nota natuur, bos en landschap in de 21e eeuw. Den Haag.
- Schaap, W. & J.J. Jansen (red.), 1997. Van wie is het bos? Participatie van de maatschappij in het bosbeheer. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 69(6): 238-280.
- Schouten, H.D., 1995. De betekenis van de bedrijfskolom bos en hout voor de Nederlandse economie. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 67(3):112-118.
- Segeren, A., 1998. Vrijwillig, maar niet vrijblijvend! Vrijwilligerswerk in het recreatiebeheer van bos- en natuurgebieden. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 70: 274-277.
- Wiersum, K.F., 1998. Perceptions and attitudes towards forests and forestry in Europe, an evolving research agenda. In: K.F. Wiersum (ed), *Public perceptions and attitudes of forest owners towards forest and forestry in Europe*. Subdepartment of Forestry, Wageningen University, Hinkeloord Report No. 24, p. 3-11.
- Wiersum, K.F. & C.J.M. van Vliet, 2000. Maatschappelijke en bedrijfstechnisch rendement in de bosbouw. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 72: 186-190.

T.A. de Boer, afdeling Ecologie en Samenleving, Alterra

Draagvlak voor natuur

Uit een representatieve enquête naar draagvlak voor natuur blijkt dat natuur voor veel mensen een belangrijke waarde is. Men erkent de kwetsbaarheid ervan en vindt dat de mens moet zorgen voor behoud en bescherming. Men maakt zich ongerust over de

toekomst en toestand, maar is niet ontevreden over de hoeveelheid en kwaliteit van de natuur in Nederland. Steun wordt verleend aan de natuur door lid te worden van natuur- en door milieuorganisaties en vrijwilligerswerk te doen. In vergelijking met een soortgelijk onderzoek uit

1997 is de positieve houding nagenoeg onveranderd, maar is het draagvlak op het niveau van gedrag enigszins afgenomen.

Draagvlakonderzoek

De maatschappelijke waarde van natuur wordt steeds belangrijker. Het duidelijkst komt dit tot

uitdrukking in de nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur (LNV, 2000), waarin draagvlak voor de natuur onder de bevolking een belangrijk item is. Natuurbeleid dat niet aansluit bij de opvattingen in de maatschappij, maakt weinig kans van slagen. Voor een effectief natuurbeleid van de overheid is het essentieel om te weten hoe de inwoners van Nederland tegen de natuur aankijken en hoe belangrijk dit onderwerp is in hun dagelijkse bestaan. In 1997 is voor het eerst een landelijke enquête gehouden naar draagvlak voor natuur en natuurbeleid (Buijs & Volker, 1997). Omdat bij het beleid de behoefte bestaat om de ontwikkelingen in het draagvlak voor de natuur te volgen en mogelijke trends te signaleren is in 2001 opnieuw een dergelijke enquête uitgevoerd. Voor het eerst is ook een aantal doelgroepen onderzocht om meer inzicht te krijgen in de diversiteit aan opvattingen en wensen van jongeren, boeren, vrijwilligers in natuur en landschap, vogelaars en allochtonen. In dit artikel wordt verslag gedaan van de belangrijkste resultaten van dit onderzoek en worden vergelijkingen

gemaakt met de resultaten uit 1997.

Draagvlak

Draagvlak is de steun voor het natuurbehoud en/of het natuurbeleid. Het begrip draagvlak bevat volgens Buijs & Volker (1997) drie niveaus, namelijk waarden, houding en gedrag.

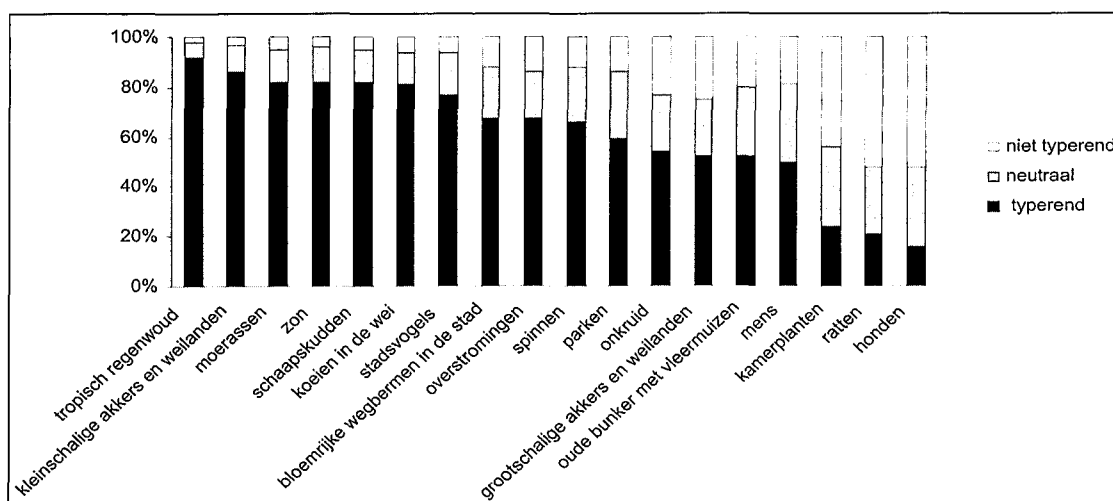
1. Waarden zijn de fundamentele opvattingen over de betekenis van de natuur voor de mens. Het gaat hierbij om de definitie van natuur en de visie op de verhouding tussen mens en natuur. Het complex van waarden ligt ten grondslag aan de houding en het gedrag van mensen.
2. Houding tegenover de natuur is een concretisering van de abstracte waarden en normen over de natuur. Het vormt een tussenstadium tussen waarden en concreet gedrag. Het gaat hierbij om de mening over natuurbehoud en in hoeverre men natuur als een probleem ziet. Wat vindt men van de hoeveelheid en kwaliteit van de natuur
3. Gedrag is de derde component van draagvlak. Het gaat hierbij om de bereidheid (pas-

sief of actief) van burgers een bijdrage te leveren aan het in stand houden van natuur en landschap.

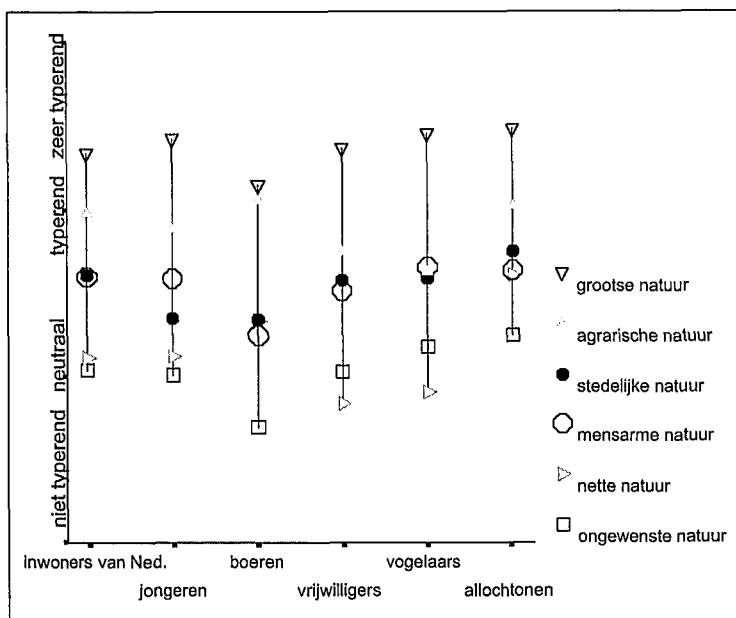
Draagvlak kan op verschillende niveaus aan- of afwezig zijn. Een positieve houding tegenover de natuur hoeft niet te betekenen dat mensen hun gedrag aanpassen. Hoewel beleidsmakers vaak vooral geïnteresseerd zijn in het gedrag, is het begrip draagvlak dus breder dan alleen het gedrag.

Waarden

De waarde die mensen hechten aan de natuur komt tot uitdrukking in het beeld wat ze van de natuur hebben en hun opvattingen over de relatie tussen mens en natuur. Dit komt tot uitdrukking in natuurbeelden en natuurvisies. De afgelopen vier jaar is de mening van de Nederlandse bevolking over de waarde van de natuur niet wezenlijk veranderd: men vindt natuur belangrijk en men heeft een brede opvatting over het begrip 'natuur'. Niet alleen ongerepte natuurgebieden als tropisch regenwoud en moeras worden als natuur gezien, maar ook koeien in de wei, zonen en bloemrijke wegbermen (zie figuur 1).

Figuur 1. Mening van de inwoners van Nederland over welke elementen men als typerende natuur beschouwt.

Figuur 2. De mening van de inwoners van Nederland en de doelgroepen over de natuurbeelden

te natuur het minst typerende natuurbeeld, in tegenstelling tot de andere groepen die ongewenste natuur op de laagste plaats hebben staan (zie figuur 2). Ook leeftijd is van invloed op natuurbeelden. Lager opgeleiden vinden meer natuurbeelden typerend en hebben een breder natuurbeeld dan hoger opgeleiden. Uit eerder onderzoek is gebleken dat natuurbeelden samenhangen met de waardering en beleving van de natuur. Dit betekent bijvoorbeeld dat mensen met een groots natuurbeeld een voorkeur hebben voor ruige natuur.

Natuurbeelden

Er wordt door mensen op verschillende manieren naar de natuur gekeken. Dit noemen we natuurbeelden. Natuurbeelden zijn ideaaltypische beschrijvingen van wat mensen onder natuur verstaan. Het zijn niet zozeer visuele beelden, maar vooral mentale beelden. Uit eerder onderzoek (Buijs, 2000) is gebleken dat mensen meerdere natuurbeelden hebben, maar dat over het algemeen één natuurbeeld dominant is. Natuurbeelden blijken samen te hangen met de waardering en beleving van de natuur.

In dit onderzoek zijn op basis van een factoranalyse zes verschillende natuurbeelden onderscheiden:

1. In het *grootse natuurbeeld* wordt de natuur vooral gezien als oernatuur met weinig invloed van de mens zoals bijvoorbeeld bij moerassen en regenwouden.
2. In het *agrarische natuurbeeld* wordt natuur gekarakteriseerd door akkers en weilanden, schaapskudden, koeien en

het verbouwen van gewassen.

3. Het *stedelijke natuurbeeld* omvat allerlei groene elementen van de stad zoals parken en bloemrijke wegbermen.
4. In het *mensarme natuurbeeld* is de bewoonde wereld ver weg, omdat mensen en bebouwing ontbreken.
5. In het *nette natuurbeeld* speelt de mens een grote rol bijvoorbeeld bij het maaien van de wegbermen en het opruimen van bomen.
6. Het *ongewenste natuurbeeld* bevat ongewenste elementen zoals ratten, spinnen en onkruid.

De inwoners van Nederland hebben overwegend een groots en agrarisch beeld van de natuur. Stedelijke en mensarme natuur vindt men minder typerend, evenals nette en ongewenste natuur. Er bestaan duidelijke verschillen in natuurbeelden tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Boeren hebben vaker een agrarisch natuurbeeld. Vrijwilligers en vogelaars vinden de net-

Natuurvisies

Er zijn verschillende visies op de natuur en welke rol de mens daarbij speelt. Uit dit onderzoek komen drie visies naar voren: 'de mens als beschermer', 'de mens als gebruiker' en 'de natuurmens'. De inwoners van Nederland en de doelgroepen zijn het meest eens met de visie dat de mens de natuur moet beschermen. Men erkent de kwetsbaarheid van de natuur en vindt dat de mens moet zorgen voor behoud en bescherming van natuur. Er bestaat weinig steun voor de visie dat de mens de natuur mag gebruiken en veranderen, behalve bij boeren en allochtonen.

Houding ten aanzien van de natuur

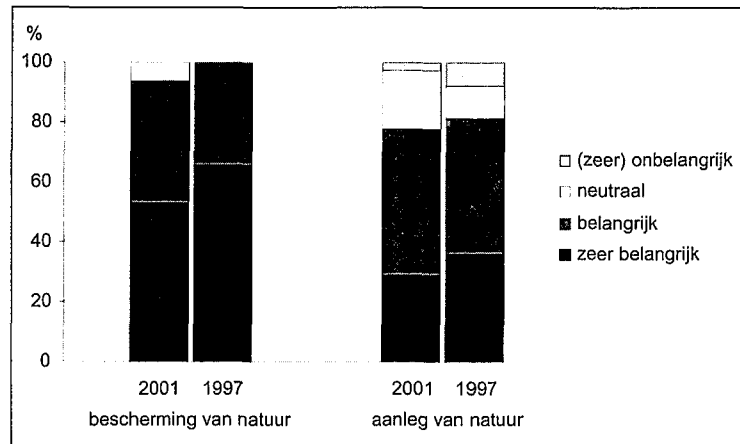
De inwoners van Nederland hebben een positieve houding tegenover de natuur. Dit blijkt uit de grote steun voor het beschermen van bestaande natuur en - in iets mindere mate - het aanleggen van nieuwe natuur. Bijna iedereen (93%) vindt het beschermen van natuur belangrijk. Ruim driekwart van de respondenten is

Figuur 3. Mening over het belang van bescherming en aanleg van natuur in 2001 en 1997.

ook voorstander van het aanleggen van nieuwe natuur. In vergelijking met 1997 is het draagvlak voor deze items enigszins afgenomen, met name voor de aanleg van nieuwe natuur. In vergelijking met de inwoners van Nederland vinden vrijwilligers en vogelaars bescherming en aanleg van natuur belangrijker. Bij boeren is de steun voor aanleg van nieuwe natuur veel kleiner dan bij de andere groepen.

Hoeveelheid natuur

Ondanks de grote steun voor de aanleg van natuur, is men niet ontevreden over de hoeveelheid natuur in de woonomgeving en in Nederland (zie figuur 3). Slechts een kwart van de respondenten beoordeelt dit als (heel) weinig. Er zijn wel verschillen per regio. Met name inwoners uit het westen van het land ervaren een tekort aan natuur in de woonomgeving. Over het algemeen is men ook tevreden over de hoeveelheid verschillende vormen van natuur zoals parken, natuurlijke akkers en weilanden, meren en rivieren, recreatiegebieden, bos en heide. Een meerderheid beoordeelt dit

neutraal tot (heel) veel. Het meest positief is men over de hoeveelheid meren en plassen. Over de hoeveelheid heide en bos is men minder tevreden. Respectievelijk 47% en 41% vindt dit (veel) te weinig. Vooral hoger opgeleide mensen en inwoners van de grote steden vinden dit onvoldoende.

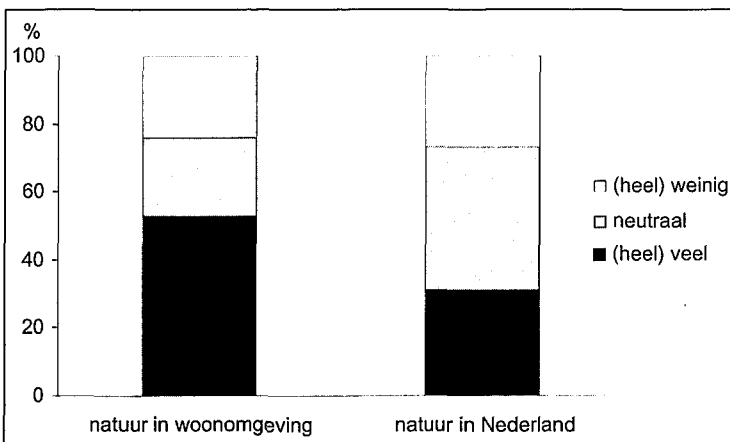
Kwaliteit van de natuur

Volgens tweederde van de respondenten is de toestand van de natuur de afgelopen vijf jaar veranderd. Vrijwilligers en vogelaars vinden dit vaker dan gemiddeld. Van de mensen die veranderingen hebben geconstateerd, vindt een meerderheid dat de aanwezigheid van mensen en de

hoeveelheid afval is toegenomen en het onderhoud van de natuur is verbeterd. Over de kwaliteit en kwantiteit van flora en fauna zijn de meningen verdeeld: 40% vindt dat dit afgenomen is en een derde ziet een toename.

Gedrag

Een positieve houding tegenover de natuur kan zich op verschillende manieren uiten in gedrag. De meeste mensen geven op een passieve wijze steun aan de natuur bijvoorbeeld door een bezoek te brengen aan bos en natuurgebieden of door lid te worden van een natuurorganisatie. In vergelijking met het onderzoek uit 1997 is deze passieve steun afgenomen. Zo is het aantal mensen dat lid is van een natuur- en/of milieuorganisatie in vergelijking met 1997 minder geworden. In 2001 gaf 35% aan lid te zijn. In 1997 was dit 51%. Eén van de weinige mogelijkheden om op een actieve manier bij te dragen aan het instandhouden van natuur is het verrichten van vrijwilligerswerk. In 2001 was 3% actief als vrijwilliger bijvoorbeeld bij het beheer van natuur, natuur-

Figuur 4. Mening van de inwoners van Nederland over de hoeveelheid natuur in de woonomgeving en in Nederland.

educatie of bestuurlijk werk. Dit percentage komt overeen met de participatie aan andere soorten vrijwilligerswerk bijvoorbeeld in de zorg of het onderwijs (SCP, 2002), maar is in vergelijking met het onderzoek uit 1997 met 5% afgenomen.

Literatuur

Boer, T.A. & R. Schulting. 2001. Zorg(en) voor natuur. Draagvlak

voor natuur en natuurbeleid in 2001. Wageningen, Alterra. Rapport 453.

Buijs, A.E. 2000. 'Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking'. In: Landschap 17/2, pag. 97-111.

Buijs, A.E. en C.M. Volker. 1997. Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid. Wageningen. Staring Centrum, rapport 546.

Filius, P., E.A. Buijs en C.M. Goossen. 2000. Natuurbeleving door doelgroepen. Waarden en wensen van jagers, sportvissers, vo-

gelwerkgroepleden en vrijwilligers in het landschapsbeheer. Wageningen, Alterra. Rapport 104.

Ministerie van LNV. 2000. Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Nota natuur bos en landschap in de 21^e eeuw. Den Haag. Sociaal en Cultureel Planbureau. 2002. De kwaliteit van de quartaire sector. Den Haag. Sociaal en Cultureel Planbureau. SCP-publicatie 2002/11.

Bert Buizer en Leon Terlouw

Maatwerk in de duinen bij Bergen

De afgelopen decennia is het Noord-Hollands Duinreservaat uitgebreid met enkele waardevolle duingebieden. Deze gebieden worden nu actief beheerd. In dit artikel wordt ingegaan op de belangrijke rol van informatie, communicatie en participatie bij deze uitbreiding en de beheerprojecten.

De Berger Duinen liggen in het kalkgrensgebied, dat internationaal als waardevol bekend staat. In en rond Bergen waren tot voor kort nog enkele duingebieden in particulier bezit: de Wimmemumer duinen noordelijk van Egmond aan Zee, duinen ten noorden en ten zuiden van Bergen aan Zee en het Engelse Veld. Het was de moeite waard die terreinen voor de natuur- en landschapsbescherming te verwerken.

Natuurbestemming noord- en zuidlob

Het vooroorlogse bestemmingsplan voorzag in bebouwing van de duinvalleien ten noorden en ten zuiden van Bergen aan Zee.

Een herziening bood gelegenheid de bestemming te wijzigen in natuurgebied. Eenvoudig was dat niet, want er was sprake van groot economisch belang. Een werkgroep verzamelde alle beschikbare informatie over het kalkgrensgebied. Diverse 'ambtelijke notities' werden samengesteld. De bevolking werd geïnformeerd en overtuigd van de noodzaak de noord- en zuidlob toe te voegen aan het Noord-Hollands Duinreservaat. De unieke waarden van de gebieden en hun belang voor het toerisme waren belangrijke argumenten. Voor gemeente, provincie en belangengroeperingen werden excursies georganiseerd. Uiteindelijk heeft de gedegen informatie de doorslag gegeven: de bestemming werd natuur. Als 'ruil' kreeg het Engelse Veld binnen de bebouwde kom van Bergen de bestemming woningbouw.

Ontwikkeling Engelse Veld

Met de ontwikkeling van het Engelse Veld had de oorspronkelijke eigenaar geen haast en de gemeente verzuimde procedures na te leven. Het Engelse Veld zelf ontwikkelde zich geweldig: maanvaren, rondbladig winter-

groen, rozenkransje, harlekijn en knopbies gingen er groeien en de julikever en de zandhagedis kozen het als woongebied. Een projectontwikkelaar werd eigenaar en startte de procedure voor exploitatie. De stichting 'Bergen aan Zee' startte in samenwerking met de stichting Duinbehoud een andere procedure... Een onafhankelijk adviesbureau verrichtte onderzoek in opdracht van de gemeente. Het concludeerde dat bebouwing van slechts een klein deel van het Engelse Veld verantwoord was. Wél kon een noordwestelijke vallei bebouwd worden. Naast de natuurwetenschappelijke informatie werden ook argumenten als landschap, cultuurhistorie, licht, lucht en ruimte ingebracht. Bij Rijk, provincie en gemeente werd de stem van natuur en landschap naar voren gebracht. De bevolking werd actief betrokken bij de standpuntbepaling van de stichting Bergen aan Zee. Consequent inzetten van deskundigheid, energie en enthousiasme heeft tot het gewenste, breed gedragen resultaat geleid. Het grootste deel van het Engelse veld werd toegevoegd aan het Noord-Hollands Duinreservaat.